

ՍԻՐՈ ԱՌԵՂԾՎԱԾԸ ԼԵՎՈՆ ՇԱՆԹԻ «ԿԻՆՐ» ՎԻՊԱԿՈՒՄ

1912 թվականին Լևոն Շանթը գրում է «Կինը» խորագրով վիպակը: Հաջորդելով «Հին աստվածներ»-ին՝ «Կինը» լույս է տեսնում նրա հարուցած աղմուկի մեջ և գնահատանքի չի արժանանում: Մակայն այդ հանգամանքն ամենևին չի նսեմացրել վիպակի արժանիքը: Քննադատների մի մասը «Կինը» համարել է Շանթի լավագույն արձակ գործը,¹ որակել այն իբրև «ծաղիկ մը սեփական բուրմունքով ու թարմությամբ»,² իսկ Գ. Շահինյանն այն բնորոշել է որպես հեղինակի «հասունության վկայական»:³ Վիճելի է Գ. Իփեկյանի մտտեցումը, ըստ որի «Կինը» և «Հոգիները ծարավի»-ն «ուշինչ նոր բան» չեն ավելացրել Շանթի վիպագրական վաստակին:⁴

«Կինը» յուրատիպ գործ է Շանթի ողջ ստեղծագործական աշխատանքում: Գաղափարական բովանդակությամբ, հետապնդած գեղագիտական խնդիրներով այս կերտվածքն առանձնանում է արձակի մյուս նմուշներից:

Խորհրդանշական է վիպակի վերնագիրը՝ «Կինը»: Այն հեղինակի՝ կանացիության ըմբռնումի խտացումն է: Մերը և դրա լույսի ներքո կնոջ ներաշխարհի բացահայտումն իրենց գեղեցիկ արտահայտությունն են գտել Շանթի ամենատարբեր ստեղծագործություններում: Կնոջ դերի ու նշանակության հարցն արծարծվել է դեռևս նախորդ երկերում («Վերժին», «Իարձ», «Հին աստվածներ»), սակայն մինչ «Կինը» դա մի տեսակ տարերային բնույթ էր կրում և այնպես բացորոշ չէր արտահայտված: Շանթի այս երկը գրեթե ամբողջությամբ նվիրված է կնոջ առեղծվածի քննությանը: Այն ըստ էության կանացի հոգու պեղումն է, կին էակի ապրումների ներաշխարհի լուսաբանումը: «Կինը» վիպակում գրողն արտահայտել է այն, ինչ ակնկալում էր իր կոչումին ու դերին գիտակից կնոջից: Շանթի իդեալ-կինը առողջ դատող, աշխատանքի պաշտամունք ունեցող, զբասիրտ, անձնագոհ բնավորություն է: Իսկական կինը պետք է լինի այդ մարդու կամքը խթանող ազդակն ու գործակիցը, նպաստի իր սիրեցյալի ստեղծագործ աշխատանքին, մղի նրան գեղեցկություններ որոնելու ու ստեղծելու: Մինչ «Կինը» Շանթը ներկայացնում էր իդեալ սերը: Այստեղ նա իրապաշտ վերլուծումի փորձ է կատարում և պատկերում է կնոջը՝ որպես խորհրդանշիչ սիրո, ներշնչման ու գաղափարի:

«Կինը» վիպակում հեղինակն արտացոլել է նյութականի ու հոգևորի, իրականի ու իդեալականի, մարմնականի ու ռոմանտիկականի պայքարը և ցուցահանել է «հավերժական գեղեցիկի» իր իդեալը: Չուգահեռ անցկացնելով կյանքի ու արվեստի միջև՝ նա ակնբախ պարզել է իր կայուն դիրքորոշումը, ըստ որի արվեստն ավելի բարձր է ու մնայուն, քան իրականությունը: Էականը գաղափարի, կատարյալի հաղթանակն է, որն էլ իր գեղեցիկ արտահայտությունն է գտել վիպակում:

«Կինը» Շանթի միակ երկն է, ուր գործողությունները ծավալվում են ոչ թե Պոլսի գեղածիծաղ փամուքներին կամ Կովկասի գեղատեսիլ բնության գրկում, այլ եվրոպական միջավայրում՝ Գերմանիայի Մյունխեն քաղաքում: Հերոսներն էլ օտարազգի են. Մարգրիտը ֆիննուհի է, Մաքսը՝ գերմանացի, միայն Սուրենն է հայ, այն էլ կրում է գերմանական դաստիարակության կնիքը և պատկերված է ոչ թե ընդգծված ազգային հատկանիշներով, այլ որպես մարդ, որպես արվեստագետ:

Հեղինակի վկայությամբ՝ վիպակի նյութը վերցված է իր ուսանողական հուշերից: Հուշագրական հենքը բնորոշ է Շանթի գրեթե բոլոր արձակ պատումներին, սակայն եթե նախորդ երկերում գրողը վերարտադրում էր ժամանակային առումով երկի գրությանն անմիջապես նախորդող իրադարձությունները, ապա այստեղ դեպքերի կա-

¹ Գ. Բ ա ն յ ա ն, Լևոն Շանթ, «Հայրենիք», հ.1, 1952, էջ 26; Էդ. Ջրբաշյան, Հայ հասարակական կյանքը, մշակույթը և գրականությունը 20-րդ դարի սկզբին, Հայ նոր գրականության պատմություն, հ. 5, Եր., 1979, էջ 125:

² Գ. Մ յ ի թ ա ռ յ ա ն, Քառորդ դար գրականություն, էջ 193:

³ Գ. Շ ա հ ի ն յ ա ն, Չյուններն ի վեր, Բեյրութ, 1967, էջ 126:

⁴ Գ. Ի փ է կ յ ա ն, Շանթի գրական վաստակը, «Ակոս», 1952, հ. 2-3, էջ 48:

տարման և երկի ստեղծման ժամանակաշրջանը մոտ մեկ տասնամյակ բաժանում է իրարից (Շանթը Մյունխենում ուսանել է 1897-98 թթ.):

Հեղինակը կարևորել է հերոսների ներաշխարհների պատկերումը: Նախնական բնութագրությունն անգամ, որին սակավ է դիմում Շանթը, նպատակաուղղված է հոգեվոր մաքառումների բացահայտմանը: «Կինը» հոգեբանական վիպակ է: Հետաքրքրական անցումներով գրողը ցուցահանել է սակավաթիվ հերոսների ներքին էությունները:

Վիպակի կերպարները հակառակ խառնվածքի տեր մարդիկ են: Հայացքներից ու բարոյական ըմբռումներից բացի հակադիր է ներկայացված նաև հոգեբանական զարգացումը՝ Սուրենը գնում է դեպի իդեալականը, Մտեկնը, ընդհակառակը, զաղափարապաշտությունից անցնում է մարմնականության: Ընթերցողը Սուրենի հետ ծանոթանում է այն ժամանակ, երբ նա հոգևոր ճգնաժամի շրջան է ապրում: Ի տարբերություն նախորդ վիպակների հերոսների, Սուրենը որոշ կենսափորձ ունի: Ծիշտ է, իր եղբայրակիցների մեծ, նա մույնպես իդեալիստ է, սակայն ավելի սթափ հայացքով է նայում իրականությանը: Երեսուներես նկարչիկն պարուրել են անհուսությունն ու հոռետեսությունը, նրան համակել է պարասյի զգացումը: Աշխատանքից ձեռնհաս, ստեղծագործելու բերկրանքը կորցրած երիտասարդ արվեստագետն անձնատուր է եղել անքուն գիշերների ու օրգիաների և, զվարճություններից հարփած, ուրույն հայացք է կազմել կյանքի ու մարդու մասին: Ամեն ինչ իմաստագրելով է Սուրենի աչքին: Նա անխտիր բացասում է բարոյական ու գեղարվեստական արժեքները, մարդկային զգացմունքներն ու սրբությունները: Կար ժամանակ, երբ ինքն էլ պաշտում էր արվեստը, սակայն հիմա դա միայն անմիտ նախապաշարմունք ու ցնորք է թվում: Այլևս կորուսյալ անցյալ են հոգու թռիչքն ու քրմական հափշտակվածությունն արվեստի խորախորհուրդ հմայքներով. նա հրաժարվել է բոլոր կարգի պաշտամունքներից ու կյանքի հրապույրներից: Նրա կարծիքով, կյանքն իմաստավորող ամեն բան դատապարտված է կործանման. ճշմարիտը, իրականը ձանձրույթն է միայն, միակ կուռքը, որին արժե երկրպագել: Սուրենը «Հին աստվածներից» ծանոթ ունայնապաշտի հեգնանքով է վերաբերվում իրականությանը և ինքնախաբեությանը արժեքավորում է միայն մարդու կենդանական գոյությունը, ուժն ու ֆիզիկական հաճույքները: Մարդիկ նրա համար փոքրություն են, բանականությամբ օժտված կենդանիներ՝ էգեր ու արուներ: Կյանքը դատարկ է ու ձանձրալի, մարդը ծիծաղելի է, երբ կարծում է, թե ինքը թռիչք ունի, իրականում նա լոկ «գետնամած մի անասուն» է: Գիտությունը, աշխատանքը, արվեստն ու ստեղծագործությունը՝ այն ամենը, որոնց առջև մարդը խոնարհվում է, գռեհիկ են ու ուղորմելի: Մերն ինքնախաբեություն է, կոպիտ ու տափակ բնագո, կինն իր «կաշուն զգացումներով ու թռչունի խելքով» ամենամեծ ունայնատությունը: Սուրենի այսօրինակ բոլոր դատողություններն ու կարծիքներն, ի վերջո, եզրափակում է «կեցցե՜ անասունը» ցինիկ լռումով:

Այս հոգեվիճակով ու աշխարհընկալումով էլ Սուրենը հանդիպում է օրիորդ Մտեկին: Ֆիննուհու անակնկալ հայտնությունը զարմացնում է կյանքի բազմատեսակ վայելքները ճաշակած երիտասարդին: Վերջինս անսովոր զգացում է ապրում: Օրիորդը լիովին տարբեր էր իր ճանաչած կանանցից: Իր անբասիր շարժումով, վճռական դիմագծերով ու հպարտ հայացքով նա առաջին իսկ հանդիպումից պատկառանք է ներշնչում Սուրենին, նրա աչքին ներկայանում որպես բացառիկ, անմատչելի մի էակ: Երիտասարդ նկարիչը հմայվում է Մարգրիտի հոգու գեղեցկությամբ: Մտեկնի երևումով կնոջ վերաբերյալ ունեցած հայացքները բոլորովին այլ գունավորում են ստանում: Կինն ու կանացին նոր գծերով են ներկայանում, և նա ճանաչում է կնոջ իսկական արժեքը: Մինչ այդ կինը Սուրենի համար միայն բավականությունների աղբյուր էր եղել՝ «սիրուհի-տարփուհի»: Այժմ հառնում է զգայական հաճույքներից օտարված կինը՝ իր բարձր ու առաքինի էությանը:

Սովորության համաձայն, Սուրենը տիրելու ու խորտակելու մոլուցքով է մոտենում Մարգրիտին: «Ես կսիրեմ քաղաքը հարձակումով վերցնեմ»⁵, -ասում է նա: Սակայն Մտեկնի համար անընդունելի է Սուրենի տիրական պահվածքը: Նա զգում է, որ տղայի դատողությունները «սովորովի են», ժամանակավոր բնույթ են կրում և անհա-

⁵ Լևոն Շանթ, *Երկեր*, Եր., 1989, էջ 326:

րիք են նրա իսկական էությանը. Սուրենն իրականում այնպիսին չէ, որպիսին ներկայանում է: Օրիորդը ջանում է դուրս բերել նրան հոգևոր ճգնաժամից, ձերբազատել պարտաճանաչ հիասթափությունից, սակայն նրա միջամտությունը զայրացնում է տղային, խոցում նրա այրական հպարտությունը: Նրան վրդովում է այն, որ «կնկան մը կտորը» առանց այլևայլության հանդգնում է խուժել «ինքն իրնով ապրող, ինքն իր մեջ փակված» իր հոգու խորքերը:

Մարգրիտի հավասարակշիռ կեցվածքն ու անսեփեթ պահվածքը հետզհետե կասեցնում են Սուրենի հաղթարշավը: Վերջինս չափավորում է իր հանդգնությունը: Նրա ցինիզմը տեղի է տալիս օրիորդի ողջամտության առջև: Սուրենն իրեն համար անծանոթ մի մղումով ձգվում է դեպի այդ «օտար հյուսիսի աղջիկը»: Նա, որ ինքնամոլոր էություն էր և սովորություն չուներ իր ներքին աշխարհի մասին ուրիշների հետ խոսելու, այժմ հանկարծ անդինադրելի հոգևոր պահանջմունք է զգում «այդ նոր տեսակի հոգիին» մոտիկ մնալու, նրան ամեն բան ասելու, իր անձնական դատումները նրա հետ կիսելու:

Խրոխտ, սևաչյա տղայի խոնարհումից Մարգրիտն այնպիսի հպարտություն է զգում: Ազդելու մեծ շնորհով օժտված օրիորդը Սուրենին հորդորում է վեր մնալ կյանքի գոեկություններից, առօրյա գորշությունից և հավատարիմ լինել հոգու անվերջ ձգտումին: Նա դրդում է տղային բացահայտելու իր հոգու հմայքները, որոնցում ու գտնելու գեղեցիկն ու վեհը. «Դուք պետք է աշխատիք... առիկա է ձեր միակ փրկությունը... Դուք պետք է միշտ վե՛ր, միշտ վե՛ր, հորիզոնե՛ հորիզոն, նոր ճիզերե՛ նորագույն ճիզեր: Ձեր հոգիին այդ անվերջ ձգտումն է ձեր ամեննե՛ մեծ գեղեցկությունը, ձեր հոգիին ամեննե՛ն աղվոր կողմը: Նկարեցե՛ք ձեր այդ ձգտումը, ձեր այդ ծարավը, ձեր խարխալումները, ձեր երազները...»⁶

Օրիորդն, ի վերջո, կարողանում է հոգևոր-բարոյական դարձի բերել բոլոր հետաքրքրությունները պարպած, աննպատակ գոյության մատնված երիտասարդ արվեստագետին, նրա մեջ վերստին արթնացնել արարման ոգին ու կյանքի կոչել: Մարգրիտի քաջալերիչ հորդորները փոթորկում են Սուրենի ներաշխարհը: Նկարիչը դառնորեն գիտակցում է անփոխարինելի հոգևոր էության կորուստը և տենչում է վերագրտնել իրեն երբեմն թևավորած երազները: Նա ակնածանքով է նայում բոլոր նրանց, ովքեր հավատ են տածում ապագայի, աշխատանքի ու իդեալի հանդեպ:

Հանգամանորեն պատկերելով Սուրենի հոգեվիճակն ու հոգեփոխությունները՝ հեղինակն ըստ արժանվույն կարևորում է նրա էության նոր զարթոնքը: Անցնելով ինքնաբացահայտման բովով՝ Սուրենը շրջադարձ է կատարում դեպի հոգևոր թռիչքն ու իդեալի վեհությունը: Նրա հոգում կրկին գլուխ են բարձրացնում կենսական առողջ հակումներն ու ստեղծագործական բնագործ: Երիտասարդ նկարիչը փոխակերպվում է, վերագտնում իր նախկին ոգևորությունն ու արարելու ծարավը: Անլությունը հաղթահարվում է, Սուրենը նորից համալսականությամբ սկսում է ստեղծագործել: Կյանքն այլևս անխմաստ չի թվում նրան. սեփական ստեղծագործությունը գեղեցկացնում է իրականությունը. «Օրվա լույսին տակ ամեն ինչ շատ է պաղ ու տափակ. ուրիշ բան է կյանքը վատվող կրակի մը բոցերուն մեջեն: Հոս արդեն դուն ես աստվածը, մատն՝ ու ստեղծե՛ր՝ ավելի խորը ու ավելի գեղեցիկը...»⁷, - ասում է նա: Սուրենը ջերմությամբ է խոսում ստեղծագործական բերկրալից երկունքին նախորդող աստվածային ներշնչումի, արվեստի հմայքների մասին: Նրա ըմբռնումների մեջ դժվար չէ նկատել հեղինակի հայացքները: Սուրենը շարունակում է «Վերժինի» Էդվարդին (նույնն են մասնագիտությունը, խոր հիասթափությունից հետո արվեստին նվիրվելու հանգամանքը, դատողությունները կյանքի զանազան խնդիրների մասին):

Մարգրիտը լիովին գրավում է Սուրենին: Վերջինս իր համար բացահայտում է կնոջ մի բոլորովին նոր էություն. կինը ոչ թե իբրև մարմին, այլ որպես անզուգական ընկեր, անփոխարինելի ներշնչող ուժ: Ֆիննուհին ուրույն հմայք է հաղորդում Սուրենի կյանքին: Նա սկսում է նոր աչքերով նայել իրականությանը: Այդ հայացքն իր կատարյալ արտահայտությունը գտնում է Մարգրիտի նկարում: Երիտասարդ արվեստագետի

⁶ *Լ և ն ն Շ ա ն թ, Երկեր, Եր., 1989, էջ 336:*

⁷ *Նույն տեղում, էջ 335:*

գուխգործոց արարումը լույս դիմանկար չի դառնում: Անշունչ կտավի վրա Մուրենը ցանկանում է վրձնել կնոջ հոգեկան աշխարհը: Ստեկնի խոսումն աչքերի մեջ նա ամփոփում է իրեն պարուրած հույզերը, իր՝ տարիներով որոնած ու փայփայած իդեալը: Նա անասանունորեն սիրում է իր նոր ստեղծագործությունը: «Վեստալուհու» դիմանկարը ոչ այլ ինչ էր, եթե ոչ «տենչ մը դուրս գալու աշխարհայինն ու մարմնեղենն, սովորականն ու պայմանականն, որոնում մը ավելի տևական, ավելի մնայուն, ավելի արժեքավոր նոր բանի մը, բուռն կարոտ մը երազանքի ու հափշտակության»:⁸

Մարգրիտը նույնպես փոխակերպվում է: Անդուլ աշխատանքը, գուրն ու անձնավիրությունը կլանել էին քսանվեցամյա բժշկուհու առօրյան: Ամբողջ կյանքը միայն մտային որոնումներով ցրած օրիորդը հանկարծ զգում է կանացի իր կոչումը: Գաղափարական էակի հոգում արթնանում է որպես կին ապրելու բնական մղումը (ինչպես մի ժամանակ «Դերասանուհու» Մինեի մոտ): Պարզվում է, որ արտաքուստ հոգևոր տարություններից ապահովագրված, անհողորդ ֆիննուհին ներքուստ փխրուն կանացի էություն է: Նա կին է, նրան խորթ չէ կանացի ոչ մի զգացում...

Հեղինակը բացահայտում է հերոսուհու ապրումները, ինքնագնմանն ու ինքնավերլուծության պահերը: Օրիորդը խռովքի մեջ է, կորցրել է հանգիստը, լրջորեն աշխատելու ունակությունը: Նրա հոգում խլրտում են երկար տարիների ընթացքում զսպված կանացի ցանկությունները: Նա փորձում է գնահատել իրեն որպես կին և ցավով նշմարում է, որ իր անցած ճանապարհը միայն համառ աշխատանք ու մաքառում է եղել. «Ապրե՞ր էր: Ո՛չ: Մորվե՞ր էր: Բարդ ու տարօրինակ մեքենա մը ինքը, տրվելու մեքենա մը»:⁹ Ապրած կյանքը տաղտկալի է ներկայանում Մարգրիտին, և նա զոջում է անսեր կորսված տարիների համար: Աշխարհիկը խուժել է այլևս նրա հոգին, և ապրելու տենչանքը, մի կողմ թողնելով ամեն պայմանականություն, գնալով ուժգնանում է նրա մոտ: Մուրենին տեսնելիս Մարգրիտի սիրտը կատաղի բաբախում է, իսկ դու-ով խոսելիս շրթունքներն այրվում են ախորժելի զգացումով: Օրիորդն անուրջների մեջ է և անհամբեր տենչում է Մուրենի զգվանքին ու խոստովանությանը: Աղջկային հպարտությունը թույլ չի տալիս նրան առաջինը քայլ անելու: Նրա հոգին փոթորկում են հակասական ապրումները: Ֆիննուհուն հատուկ են ինքնասահմանումն ու հպարտությունը, և պատահական չէ, որ Մուրենն ու Մաքսն արդարաբար վեստալուհու են նմանեցնում նրան:

Նկարն ավարտելուց հետո Մուրենը հրավիրում է Մարգրիտին իր սենյակը՝ նկարի պաշտոնական բացումին: Ստեկնի համար այդ հանդիպումը բոլորովին այլ նշանակություն ունի: Նա սրտատրոփ սպասում է «մախատոնակի» երեկոյին: Օրիորդին թվում է, թե դիմանկարի ավարտումը պատրվակ է միայն հրավերքի համար, սակայն նրա հոգու խորքում թաքուն փայփայած ակնկալիքներն իզուր են անցնում: Մուրենն այլ զգացումներ ունի: Նկարչի ոգևորությունն անասանուն է. նա գտել է իր կորցրած արժեքները և կարողացել է ստեղծել արվեստի իր իդեալը: Մարգրիտին առանձնացնելով բոլոր կանանցից՝ նա գերերկրային բնույթ է վերագրում նրան, աստվածացնում իբրև դեպի արվեստի բարձունքները տանող ուժ՝ անուշադրության մատնելով նրա հորդող կանացի զգացումները:

Ֆիննուհուն չի բավարարում Մուրենի հարգալից ակնածանքը: Նա ըմբոստանում է իր էության գերերկրային մեկնաբանության դեմ: Ոգևորողի իրեն վերապահված դերը խոցում է նրա կանացի ինքնասիրությունը: Օրիորդի կանացի էությունն ընդվզում է: Նրա համար արվեստի մուսա լինելը բավական չէ: Նա ցանկանում է ապրել որպես կին՝ սիրել ու սիրվել: Գորովի ջերմ զգացումով կերտված սեփական պատկերը տարօրինակ հույզեր է ներշնչում Մարգրիտին: Որքան էլ զարմանալի է, նա խանդում է նկարին, որովհետև Մուրենն ավելի շատ հափշտակված էր նկարով, քան իրենով. դրել էր այն լույսերի ու շրջանակների մեջ, դարձրել մտածումների, երազանքի առարկա: Մուրենն այլևս օտար է թվում նրան...

Ինքնատիպ է վիպակի հանգուցալուծումը: Մուրենի ու Ստեկնի հարաբերություններն անակնկալ վախճան են գտնում: Եթե մախորդ երկերում այդ հերոսներն էին ստանձնում հարաբերությունները խզելու դժվարին պարտականությունը («Դուրսեցի-

⁸ Լ և ն ո շ ա ն թ, Երկեր, Եր., 1989, էջ 341:

⁹ Նույն տեղում, էջ 344:

ների» Բագրատը, «Վերծինի» Արշակը, մի պահ՝ «Դերասանուհու» Հրանտը, «Ճամբուն վրա»-ի Վահրամը, «Հին աստվածներ»-ի Վանահայրը, ապա այստեղ առաջնությունը պատկանում է օրիորդին: Մարգրիտն ուրիշների նման չի տրտնջում: Մեծության մի պահի, երբ նա բոլորովին անուշադրության է մատնվում որպես կին, անսպասելի ուժով ժայթքում է երջանկության ծարավը: Նախանձի խլիրտը վերածում է ատելության կատաղի պոթեկումի, և նա, հոգու ցավից առաջացած մռուկով դանակով պատռելով պատտառը (ինչպես «Հին աստվածներ»-ում իշխանուհին պատռեց եկեղեցու հատակագիծը), հեռանում է քաղաքից: Մարգրիտի բռնկումն ամբողջացնում է նրա կանացի անհատականությունը:

Ֆիննուհու անակնկալ վարքագիծը շվարեցնում է Սուրենին: Օրիորդի բարոյական աստակը ցավագին վերք է թողնում նրա սրտում: Նկարչի արվեստագետ հոգին խոր դրամա է ապրում: Այժմ մի պատռված նկար էլ ինքն էր. ո՛չ մի մտածում, ո՛չ մի հուզում, անշարժ ու քարացած՝ առանց կատարվածի ինչպես ու ինչուն ըմբռնելու ցանկության: Նա կորցրել էր երկա՛ր-երկա՛ր որոնած և ի վերջո գտած անգին այն կայծը, որը թևավորել էր իրեն: Այլևս պատռված էր ամեն ինչ՝ և՛ աշխատանքը, և՛ ջանքն ու հավատը, և՛ ոգևորությունն ու մտերմությունը:

Իրարամերժ մտածումները պարուրում են Սուրենին: Մի պահ նա իրեն դառնորեն խաբված ու հուսալքված է զգում, դատապարտում է Ստեկնին՝ անխնա ծխտելով կին էակի բոլոր առաքինությունները: Նրան թվում էր, թե գտել է իր երագած իդեալ-կնոջը՝ իզական բնագոյներից բացարձակ անմասն, անմարմին ու աննյութ: Հիմա պատրանքը փարատվել էր նրա աչքին... Մեղադրանքի ու ավստասանքի դառը զգացումը շուտով տեղի է տալիս աղջկա բարձրության ու բացառիկ ազնվության առջև խընկարկմանը: Վերլուծելով իրերի ընթացքը՝ Սուրենը կռահում է, որ Մարգրիտի պոթեկումը ոչ այլ ինչ էր, եթե ոչ չհասկացված սիրո ընդվզում: Ստեղծումի իր աշխատանքով կանգնած՝ նկարիչն անտեսել էր օրիորդի կանացի էությունը, սիրվելու մեծ փափագը, կույրի պես անցել էր աղջկա մոտից ու չէր նկատել նրա ներաշխարհի ամենաթանկագինը: Սուրենը դատապարտում է իրեն և խոնարհվում Մարգրիտի զգացմունքների վեհության առջև. «Ի՞նչ ավելի ազնիվ ու ավելի վսեմ, քան այդ լիկ ու խորունկ սերը: Ի՞նչ ավելի բարձր ու հզոր, քան այդ լիկ ու հպարտ անջատումը»:¹⁰ Զննադատ Ս. Փանոսյանը Լևոն Շանթին մվիրված իր արժեքավոր ուսումնասիրությունում իրավացիորեն որոշ աղերսներ է նշմարել «Կինը» վիպակի և «Կայսր» թատերգության միջև: Ըստ նրա, իրենց հոգեբանությամբ ու մղումներով Սուրենն ու Օհան Գուրգենը նկատելիորեն մերձեցնում են միմյանց, իսկ Մարգրիտ Ստեկնի կերպարում արդեն իսկ կռահվում է եթերային Հաննան:¹¹

Վիպակի սեղմ ամփոփումը պատմում է Մյունխենի տարեկան ցուցահանդեսի մասին, ուր համընդհանուր ուշադրության առարկա էր դարձել երիտասարդ հայ նկարչի տաղանդավոր գործը: Հիացմունքի արժանացած դիմանկարը տարբեր մեկնությունների տեղիք է տալիս: Մեկն այնտեղ տեսնում է «զիշերվան խորհրդավորությունն ու քաշողությունը», մյուսը՝ «հայության տառապանքը», երրորդը՝ «գողոքի մարմնացումը»,... իսկ հեղինակն այն վերնագրել է ընդամենը մեկ խորհմաստ բառով՝ «Կինը»:

«Կինը» վիպակում Շանթը պատկերել է հերոսների հոգեկան մաքառումը, որը ոչ այնքան միմյանց դեմ է ուղղված, որքան սեփական հոգու: Հեղինակային միջամտություններն ավելի ցայտուն են դարձրել հոգեվերլուծումը: Գրողն ամեն մի մանրամասն կենտրոնացրել է իր հիմնական նպատակի հանգամանակից բացահայտմանը: Շրջապատող իրականության ու բնության ներդաշնակ, պատկերավոր նկարագրություններն անգամ ինքնանպատակ չեն, այլ ուղղված են կերպարների կենսաձևի, մտածումների ու ապրումների մեկնաբանությանը: Դրանցով Շանթը ճշտել է հերոսների նախասիրությունները, մտավոր հորիզոնն ու աշխարհընկալումը: Երաժշտությունն, օրինակ, նա դիտում է իբրև սովորականից, «ցածի մածուցիկ խավարից» դուրս, վեր ձգվելու մղում. «Վե՛ր, դեպի վեր... անվերջ ու անհաս տենչով մը... միշտ վե՛ր, պատրանքներում ան-

¹⁰ Լ և ն ն Շ ա ն թ, Երկեր, Եր., 1989, էջ 358:

¹¹ Ս. Փ ա ն ո ս յ ա ն, Լևոն Շանթ. կյանքը և ստեղծագործությունը, Եր., 1987, էջ 147:

հուն կարոտովը, ունայնությունների անհազ ծարավովը...»¹² Ֆիննուհու դիմանկարը նույնպես խորհրդանշիչ է: Մուրեհին, ինչպես և հեղինակին, հմայում է ձգտումը դեպի վեր, դեպի նորն ու լիակատարը, որը տիրում է մարդուն և մոռացնել տալիս աշխարհի ունայնությունը:

МИСТИКА ЛЮБВИ В ПОВЕСТИ ЛЕВОНА ШАНТА «ЖЕНЩИНА»

___ *Резюме* ___

___ *О. Петросян* ___

Своим идеологическим содержанием и преследуемыми эстетическими проблемами повесть Левона Шанта «Женщина» отличается от его других произведений. Оно отражает восприятие автором женственности. Символично название повести-«Женщина». Эта работа Шанта полностью посвящена раскрытию тайны женщины. В сущности, эта повесть – исследование женской души, освещение чувственного мира женщины. В психологической повести «Женщина» автор делает попытку реалистического анализа и рисует женщину как символ любви, вдохновения и идеи. Здесь автор отразил борьбу между материальным и духовным, реальным и идеальным, плотским и романтическим и представил свой идеал «вечной красоты». Проводя параллель между жизнью и искусством, он явно разяснил свою четкую позицию, согласно которой искусство выше и долговечнее реальности. Для автора существенным является победа идеи и совершенства, что и нашло свое прекрасное отражение в повести.

¹² *Լևոն Շանթ, Երկեր, Եր., 1989, էջ 324-325:*